

Н.П. Ярош (Київ)

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ ПЕРЕЛІКУ ПЛАТНИХ ЗАСОБІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

ДУ «Український інститут стратегічних досліджень МОЗ України»

Вивчено зарубіжний досвід (35 країн-членів Всесвітньої організації охорони здоров'я – ВООЗ) щодо формування переліку платних для населення медичних послуг і виробів медичного призначення. Проведено порівняльний аналіз пакетів платних засобів охорони здоров'я в Україні та зарубіжних країнах.

Ключові слова: медичні послуги, виробу медичного призначення, оплата, перелік, зарубіжний досвід.

Від ступеня обґрунтованості переліків платних для населення медичних послуг та виробів медичного призначення залежить доступність засобів охорони здоров'я населенню і питома вага тінювих платежів у сфері охорони здоров'я. В Україні пакет платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 р. № 1138 «Про затвердження переліку платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти».

У Щорічному посланні Президента України до Верховної Ради України в 2011 р. «Модернізація України – наш стратегічний вибір» визначено завдання удосконалити механізми фінансування системи охорони здоров'я та раціонального використання ресурсів, що передбачає забезпечення можливості врегулювання питань стосовно надання громадянам платних послуг з охорони здоров'я.

Науковці приділяють значну увагу проблемі платних медичних послуг. Д.В. Карамішев та співавтори визначили місце платних послуг у системі фінансування охорони здоров'я в Україні [1]. О.В. Чехун досліджувала правові аспекти платних медичних послуг [4]. С.В. Сисюк і Н.М. Зорій встановлювали особливості ціноутворення на платні медичні послуги та методику визначення вартості медичної послуги [3]. Л.В. Щербаченко розглянула питання надання державними закладами платних медичних послуг населенню та описала технологію розрахунку їх вартості для створення можливості конкурентоспроможності у процесі глобалізації [5]. В. В. Синиця запропонував напрями удосконалення сфери платних медичних послуг в Україні [2].

Водночас, поза полем наукових досліджень залишилася зіставність легалізованих переліків платних

засобів охорони здоров'я в Україні та зарубіжних країнах, від чого безпосередньо залежить імідж України у міжнародному просторі.

Мета роботи – на підставі вивчення та порівняння вітчизняного і зарубіжного досвіду удосконалити напрями формування пакету платних засобів охорони здоров'я населення в Україні.

Основні завдання дослідження:

- вивчити напрями формування переліку платних засобів охорони здоров'я у країнах-членах ВООЗ;
- провести порівняльний аналіз переліків платних засобів охорони здоров'я в Україні та зарубіжних країнах-членах ВООЗ.

Матеріали та методи

Матеріалом для дослідження слугувала інформація 35 зарубіжних країн-членів ВООЗ, розміщена на офіційному веб-сайті цієї організації в розділі «Європейська обсерваторія систем охорони здоров'я», та нормативно-правові акти України про переліки платних для населення засобів охорони здоров'я. Для дослідження використовували інформаційні матеріали про формування переліку платних медичних послуг у позакризовий період (період до світової фінансово-економічної кризи, яка розпочалась у 2008 р.).

Методи: систематизації, порівняльного аналізу, бібліографічний

Результати дослідження та їх обговорення

В Австралії програма Medicare, яка надає всім австралійцям доступ до безоплатного або недорогого

медичного обслуговування, не охоплює стоматологічну допомогу, психотерапію, послуги профпатолога, логопеда, косметичну хірургію, забезпечення необхідними очними і слуховими апаратами і протезами, домашній догляд, послуги санітарного транспорту.

В Азербайджані до платних відносяться деякі види травматологічної і невідкладної допомоги (зокрема вправлення вивиху, накладення гіпсової пов'язки).

В Албанії платним для населення є стоматологічне обслуговування, за винятком невідкладної допомоги і лікування дітей віком до 18 років. Населення оплачує ліки, які не входять до переліку життєво важливих лікарських засобів.

В Андоррі для незастрахованого населення є платними усі медичні послуги, за винятком невідкладної медичної допомоги в стаціонарі.

Населення **Бельгії** сплачує за альтернативні види терапії типу голковколювання, гомеопатії та остеопатії.

У Вірменії до переліку платних послуг віднесено: косметичну хірургію; трансплантацію органів і тканин; стоматологічні процедури; використання дорогіших металів і металокераміки в стоматології; перевірку зору; готельні послуги медичної установи (сюди входять постіль, вода, користування душем, туалетні принадлежности тощо, за винятком харчування); стягується плата за госпіталізацію, яка включає мінімальний пакет медичних, зокрема рентгенологічних досліджень і медикаментозне лікування.

В Данії населення оплачує нетрадиційні методи лікування (рефлексотерапію, кінезіологію, гомеопатію), курортне лікування, придбання окулярів (крім випадків важкого порушення зору).

В Естонії застраховані особи платять за послуги у сфері косметичної хірургії, нетрадиційні методи лікування. Все населення сплачує за оформлення водійських і тому подібних довідок. Окрему палату пацієнти вносять за користування в медичній установі телевізором та іншими предметами масового споживання.

Населення **Ізраїлю** оплачує: лабораторні дослідження; послуги приватних хірургічних клінік; послуги приватних медичних сестер і приватної швидкої медичної допомоги; послуги альтернативної медицини; стоматологічні послуги; послуги з підбору окулярів; відвідування психологів і психіатрів.

В Казахстані платними для населення є: відвідування фахівців без направлення лікаря загальної практики / сімейного лікаря; деякі стоматологічні послуги; пластичні операції; лікарські засоби; протези й інші медичні пристосування, рекомендовані в амбулаторних медичних установах (за винятком деяких найбільш уразливих груп населення й ряду категорій хворих, наприклад, з онкологічними захворюваннями).

Населення **Канади** оплачує: психологічну допомогу; натуропатію; всі додаткові та альтернативні ліки; послуги фізіологів, фізіотерапевтів, остеопатологів та

оптометристів. Населення, крім пільгових категорій, платить за стоматологічну допомогу та ліки для амбулаторного лікування. Коштом населення оплачується також косметологія, догляд в передпологовому, положовому та післяпологовому періодах, харчування.

В Киргизстані незастраховане населення платить за спеціалізоване лікування в амбулаторних умовах.

В Латвії до платних послуг відноситься медична допомога дорослим: стоматологічна допомога; хірургічне лікування хвороб, які не загрожують життю; косметична хірургія і штучне запліднення; альтернативна терапія; східна медицина; гомеопатія і медична астрологія. Для населення є платними санаторне лікування, реабілітація. Ліки оплачує все населення, крім пільгових категорій.

Населення **Литви** (за винятком пільгових категорій) сплачує за вартість ліків для амбулаторного лікування. Платними є: терапевтичний аборт; голковколювання; лікування зловживання алкоголем; косметичні процедури; деякі послуги з догляду та стоматологічні послуги (у т.ч. штучні зубні протези); довідка про стан здоров'я; спеціальні дослідження (наприклад, дослідження крові на гормони).

В Люксембурзі всі категорії населення сплачують за контрацептиви (якщо це не приписано як лікувальний засіб), вітаміни, тонізуючі та інші засоби, які містяться в комерційній рекламі.

Незастраховане населення платить за:

- більшість допологових обстежень на хромосомні аномалії та ембріональні каліцтва;
- деякі види лікування безпліддя;
- остеоденситометрію;
- хірургічне або лазерне лікування переломів;
- хірургічне лікування ожиріння, якщо всі попередні нехірургічні методи були неефективними для хворого;
- імплантацію молочних залоз.

В Македонії застраховані особи оплачують: переривання вагітності без медичних показань; видачу медичних довідок і лікування алкоголізму; проживання і харчування в будинках престарілих.

На Мальті до платних медичних послуг відносяться штучне запліднення, косметична хірургія (для якої немає медичних показань), альтернативні форми лікування, фітотерапія, ароматерапія.

Населення **Молдови** сплачує за деякі медичні послуги і медикаментозне забезпечення, які не входять до гарантованого державою мінімуму безкоштовної медичної допомоги.

У Німеччині для всіх категорій населення є платними: окуляри та пристосування, які поліпшують якість життя; безрецептурні лікарські засоби (з деякими застереженнями); остеоденситометрія при відсутності симптомів; частина стоматологічних послуг (у т.ч. золоті і керамічні пломби); деякі медичні пристосування;

лікарські засоби для лікування так званих «легеневих захворювань» (наприклад, застуди); дешеві лікарські засоби і препарати з недоведеною ефективністю; послуги фізіотерапевтів, логопедів, фахівців із працетерапії.

У **Польщі** застраховані особи сплачують за: альтернативні методи лікування; довідки про здоров'я для водіїв та інші медичні довідки при запиті від застрахованої особи, якщо вони не пов'язані з подальшим лікуванням, реабілітацією; довідки про участь дітей, учнів, студентів у спортивних заходах та організованому дозвіллі, якщо ці довідки повинні бути представлені в установи для отримання заробітної плати або допомоги; послуги в курортних лікарнях і санаторіях, не пов'язані безпосередньо з проблемами здоров'я; ненормовані стоматологічні послуги; ненормовані щеплення; інші ненормовані послуги, визначені в переліку, випущеному відповідно до декрету міністра охорони здоров'я.

Для всього населення платними є: пластична хірургія та косметичні процедури, якщо вони не пов'язані з хворобою або її наслідками, природженими вадами або ранами; хірургія по зміні статі; акупунктура, за винятком лікування болю; витрати на харчування та перебування в будинках тривалого медичного обслуговування і приватних санаторіях; витрати на харчування і перебування в медичних установах відновного лікування; цілодобові послуги охорони здоров'я; вартість ліків, виготовлених аптеками; діагностичні експертизи; ортопедичні засоби (частково або повністю); транспортні затрати на дорогу до санаторію; транспортні затрати на санітарні машини, якщо немає необхідності в терміновому лікуванні в медичній установі або потреби в продовженні лікувальних заходів. Транспортні витрати компенсуються пацієнтами, які можуть пересуватися навколо без допомоги іншої людини і можуть використовувати громадський транспорт.

В **Російській Федерації** платними для населення є:

- ліки для амбулаторного лікування (крім пільгових категорій населення),
- косметична хірургія;
- гомеопатичні і нетрадиційні методи лікування, а також послуги, надані особами без медичної освіти;
- стоматологічна допомога (крім дітей, ветеранів, ряду пільгових категорій);
- протези, у т.ч. зубні, (крім ветеранів і ряду інших пільгових груп);
- відновне і санаторне лікування в медичних установах, що не мають ліцензії Міністерства охорони здоров'я (МОЗ);
- санітарно-гігієнічна освіта і література, які пропонуються оздоровчими установами, що не мають ліцензії МОЗ;
- навчання правилам екстреної допомоги і догляду за хворими;
- прості офтальмологічні послуги (перевірка зору тощо);

- інші послуги, які не входять до основного набору безоплатних для населення медичних послуг.

Для незастрахованого населення **Румунії** платними є: обов'язкова профілактика і лікування професійних захворювань та виробничих травм; окремі високотехнологічні медичні послуги; деякі стоматологічні послуги; медичне обслуговування за місцем роботи і поліпшені умови проживання в лікарні.

У **Словаччині** до платних медичних послуг віднесено: голковколуювання; стерилізацію; косметичну хірургію; переривання вагітності; психоаналіз; проживання і харчування в стаціонарі; транспортування (крім невідкладних випадків); ліки амбулаторним хворим; вітаміни.

У **Словенії** для незастрахованого населення є платним санаторно-курортне лікування.

У **Сполученому Королівстві** особа, вартість майна якої перевищує 16 тис. фунтів стерлінгів, оплачує своє перебування в будинку престарілих або інвалідів. Платним є лікування пацієнтів, які постраждали внаслідок дорожньо-транспортних пригод, а також стаціонарних хворих, які вдень працюють за винагороду і повертаються в лікарню тільки на ніч (зазвичай це пацієнти, які проходять тривале лікування). До переліку платних для всіх категорій населення віднесено лікарські засоби та послуги офтальмологів, стоматологів.

У **Таджикистані** населення оплачує: ортопедичні послуги та послуги з підбору окулярів; курортне лікування; косметичні засоби та косметичне лікування; рентгенологічне та стоматологічне обстеження; переривання вагітності; дослідження сечі та крові; медичні довідки.

В **Туркменістані** платними є: деякі лабораторні дослідження; стоматологічні протези; контактні лінзи і окуляри; косметична хірургія.

В **Україні** постановою Кабінету Міністрів від 17.09.1996 р. № 1138 затверджено перелік платних послуг, які надаються в державних закладах охорони здоров'я (табл.).

В **Угорщині** все населення оплачує: лікарські засоби; протези й інші медичні пристосування; бальнеотерапію; лікування в санаторії; догляд за хронічними хворими і додаткові зручності при госпіталізації; допомогу фахівців, коли хворий звертається до спеціалізованих установ без направлення лікаря загальної практики / сімейного лікаря; послуги, що не входять до основного набору безкоштовних послуг, і послуги лікарів, що займаються приватною практикою; лікування безпліддя (якщо вичерпана нормативна кількість спроб завагітніти); медичну експертизу для посвідчення, необхідного для придбання та застосування вогнепальної зброї; лікування для естетичних цілей, яке не впливає на поліпшення здоров'я; послуги, не класифіковані в Міжнародній класифікації процедур в медицині, виданій в 1976 р. ВООЗ; косметичну хірургію, масаж, аборт або стерилізацію без медичних показів.

Таблиця

Напрями формування переліку платних засобів охорони здоров'я населення

Зарубіжні країни		Україна
напря́м	кількість країн	
Лікарські засоби	19	**
Стоматологічна допомога	18	*
Косметологічні послуги	18	*
Послуги нетрадиційної медицини	14	*
Прийняття, які поліпшують якість життя (стоматологічні, очні, слухові та інші протези і засоби)	10	*
Санаторно-курортне лікування	8	*
Готельні послуги медичних установ	7	*
Лабораторні дослідження	6	—
Видача медичних довідок	6	*
Психотерапія	5	—
Офтальмологічні послуги	5	*
Штучне переривання вагітності	5	*
Консультації спеціалістів	4	*
Догляд	4	—
Харчування в лікувально-профілактичних закладах	4	—
Транспортні послуги, пов'язані з наданням медичної допомоги	4	—
Пластичні операції	4	—
Послуги приватних медичних працівників та приватних медичних установ	3	—
Лікування алкоголізму	3	*
Штучне запліднення	3	—
Реабілітація	3	—
Перебування в будинку престарілих або інвалідів	3	—
Лікування окремих станів	3	*
Ненормовані щеплення	2	*
Послуги логопеда	2	—
Послуги фізіотерапевта	2	—
Травматологічна допомога	2	—
Лікування безпліддя	2	*
Стерилізація	2	—
Перебування в стаціонарі	2	—
Медичні послуги у випадку звертання без необхідного направлення	2	*
Невідкладна допомога	1	—

Спеціалізоване лікування на амбулаторному рівні	1	—
Послуги профпатолога	1	—
Ортопедичні послуги	1	—
Трансплантація органів і тканин	1	—
Медичні огляди	1	*
Медична допомога хворим вдома	1	*
Інші види діагностичних обстежень	7	—
Інші види медичних послуг	4	—

Примітки: * – платні послуги та вироби медичного призначення, легалізовані відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 17.09.1996 р. № 1138; ** – платні лікарські засоби для амбулаторного лікування (крім пільгових категорій населення), легалізовані відповідно до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

В Узбекистані до переліку платних віднесено лікарські засоби для амбулаторних пацієнтів (крім пільгових категорій); стоматологічну допомогу та косметичні операції; лікарняне харчування.

У Фінляндії для осіб старше 15 років є платними лабораторні та рентгенологічні дослідження. Для осіб старше 19 років стоматологічна допомога сплачується залежно від виду допомоги.

У Франції населення оплачує косметичні операції, більшість видів термотерапії, профілактичну денситометрію кісток у приватному секторі.

У Хорватії незастраховані пацієнти сплачують за: первинну консультацію; відвідування лікаря вдома; консультації спеціалістів; перебування в стаціонарі та в санаторії; стоматологічні протези; ортопедичні прилади і деякі виписані ліки; транспортування санітарною машиною.

Населення **Чеської Республіки** оплачує косметичну хірургію без медичних показань, деякі послуги на запит клієнта (головним чином різні медичні огляди), деякі види стоматологічних послуг.

У Швейцарії платними є:

- стоматологічна допомога типу стоматологічних профілактичних оглядів (крім передбачених дітям у школах); зубне протезування, не пов'язане з природженими вадами або хворобами;
- психотерапія, проведена не за медичними показаннями кваліфікованими лікарями, і гіпноз (оплачуються тільки психіатричні послуги);
- ліки, не згадані в затверджених списках безоплатних для населення ліків і фармацевтичних виробів;
- несуттєві втручання типу пластичної хірургії, не пов'язані з нещасними випадками, хворобою або природженим потворством;
- запліднення в пробірці.

В Югославії до переліку платних належать:

- естетичні хірургічні втручання, для яких немає медичних показань;
- лікування ваннами;
- медична реабілітація при хронічних захворюваннях;

- ліки, не включені до національного формуляру;
- загальна первинна допомога, проживання і харчування в установах для осіб похилого віку;
- консультації спеціалістів і допомога в стаціонарі без направлення лікаря;
- пологи без клінічної патології;
- лікування в результаті недостатнього погодження з інструкціями лікаря;
- видача всіх типів медичних довідок;
- придбання нового протезу, ортопедичних та інших медичних засобів до завершення терміну їх експлуатації;
- детоксикація і лікування гострого алкогольного синдрому, навмисного сп'яніння, не викликаного розумовими розладами;
- лікування за кордоном без дозволу страхової компанії, якщо витрати вищі за ті, які пропонуються в країні;
- щеплення, яке не є обов'язковим;
- реабілітація тривалістю понад 30 днів;
- лікування наслідків лікування лікарським засобом;
- готельні послуги (типу одномісних номерів), краще харчування та користування телебаченням.

У таблиці наведено порівняльний аналіз напрямів формування переліку платних для населення засобів охорони здоров'я в Україні та зарубіжних країнах-членах ВООЗ.

Висновки

Встановлено, що платні медичні послуги запроваджено як у країнах, де переважає бюджетне фінансування системи охорони здоров'я, так і в країнах, де фінансування, головним чином, здійснюється за рахунок обов'язкового медичного страхування.

Виявлено відмінності між Україною та зарубіжними країнами щодо напрямів формування переліку платних для населення медичних послуг та товарів; спільні риси відмічено лише за незначною частиною напрямів.

Необхідно обґрунтувати шляхи адаптації в Україні зарубіжного досвіду формування пакету платних засобів охорони здоров'я, враховуючи умови функціонування вітчизняної системи охорони здоров'я. Легалізація адаптованих переліків платних засобів охорони здоров'я має прискорити інтегрування вітчизняної медицини у міжнародний медичних простір та зменшити рівень тіньового фінансу-

вання вітчизняної сфери охорони здоров'я і рівня корумпованості медичної галузі, що також поліпшить імідж України.

Перспективи подальшого розвитку полягають в обґрунтуванні шляхів удосконалення правових аспектів запровадження платних засобів охорони здоров'я в Україні.

Список літератури

1. *Державна* політика фінансування галузі охорони здоров'я в Україні / Д. В. Кармишев, О. Є. Вашев, А. С. Немченко, Б. О. Волос // Державне будівництво. – 2007. – № 1. – Ч. 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/2/02.pdf>. – Назва з екрана.
2. *Синиця В. В.* Питання надання платних послуг закладами охорони здоров'я / В. В. Синиця // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення) // Матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, 17–18 квітня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://medicallaw.org.ua/uploads/media/02_295.pdf. – Назва з екрана.
3. *Сисюк С. В.* Визначення вартості платних медичних послуг та їх облікове забезпечення / С. В. Сисюк, Н. М. Зорій // Вісник Запорізького нац. університету. – 2010. – № 2 (6) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/vznu/eco/2010_2/181-186.pdf. – Назва з екрана.
4. *Чехун О. В.* Надання платних медичних послуг: цивільно-правові аспекти / О. В. Чехун // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.kul-lib.narod.ru/bibl.files/chas2010/2/213.pdf>. – Назва з екрана.
5. *Щербаченко Л. В.* Особливості надання платних медичних послуг у сучасних умовах / Л. В. Щербаченко // Науковий вісник Нац. університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – № 1 (48) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/.../2010_1_Scherbachenko.pdf. – Назва з екрана.

Дата надходження рукопису до редакції: 05.06.2012 р.

Направлення формування переліку платних засобів охорони здоров'я населення

Н.П. Ярош (Київ)

Изучен зарубіжний опыт (35 стран-членов ВОЗ) по формированию перечня платных для населения медицинских услуг и изделий медицинского назначения. Проведен сравнительный анализ пакетов платных средств здравоохранения в Украине и зарубежных странах.

Ключевые слова: медицинские услуги, изделия медицинского назначения, оплата, перечень, зарубежный опыт.

Areas of formation list of public health care paid means

N.P. Yarosh (Kyiv)

The results of study of foreign experience (35 WHO member states) on formation of list paid for the population of medical services and products of medical appointment have been presented. The comparative analysis of paid packages of health care in Ukraine and foreign countries has been carried out.

Key words: health services, medical products, payment, list, foreign experience.

Рецензент: д.н. з держ. упр. Н.П. Кризина.